

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal

COLOFON

Redactie:

Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611

e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding OdL:

André Bolt

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:
Grauwe klauwier
(*Lanius collurio*)

Foto's: Harry de Jong
(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

INHOUD

VAN DE BESTUURSTAFEL-----	1
AGENDA-----	2
TERUGBLIK -----	5
SCHONINGSWERK BENTELERHEIDE -----	12
NATUURCURSUS - HOE DE NATUUR OVERWINTERT -----	12
CHINESE VLEUGELNOOT-----	13

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 30,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,-

Betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening

NL76 ABNA 0623 9775 91 t.n.v. Kon Ned Natuurhistorische Ver.

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december. Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling. Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter (en ledenadministratie)

Wytze Boersma

Zwaluwstraat 34, 7491 CX Delden, ☎ (074) 3762711

E-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

◆ Secretaris

Jan Zwiennenberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwiennenberg@ziggo.nl

◆ Penningmeester

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: weernink39@gmail.com

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen

Annette Ros

Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,

E-mail: annetteros8@gmail.com

◆ Bestuurslid, redactie `Onder de Loep` en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ **Website:** www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van de bestuurstafel

Op het moment dat ik dit voorwoord schrijf loopt de vakantietijd ten einde. Binnenkort hebben we weer een bestuursvergadering. Hierin staat ook de voorbereiding van het kennismakingsgesprek met wethouder Marcel Elferink. Dit gesprek hebben we samen met het bestuur van het IVN. Mocht u nog suggesties hebben voor dit gesprek dan horen we die graag.

Binnen het bestuur hebben we afgesproken dat Wytze Boersma voorlopig de functie van voorzitter op zich neemt. We hebben dit keurig gemeld bij de kamer van Koophandel etc.

We wensen Wytze succes toe.

Tijdens de vakantieperiode is ons excursieprogramma doorgegaan. Hiervoor dank aan de organisatoren. Ook was er in Hengelo een verkiezing van de mooiste boom waarvoor Gerrit Haverkamp en ik de bomen hebben voorgedragen. Samen met dagblad Twentse Courant-Tubantia is er een fietstocht uitgezet en daarnaast zijn we twee keer langs mooie bomen in Hengelo gefietst.

De eerste tocht met een klein enthousiast groepje en de tweede keer met maar liefst 28 deelnemers. Een prima samenwerkingsproject van IVN en KNNV.

Het blijkt dat onder de bewoners van Hengelo veel belangstelling is voor bomen. We gaan uitzoeken of ook eens een wandeling in Borne of Oldenzaal gaan houden. Ook hiervoor zijn suggesties van harte welkom.

Ook in de Slangenbeek hebben twee excursies plaatsgevonden. Een uitgebreid verslag komt in het decembernummer. Vooral de tweede excursie leerde ons dat de beek, die de wijk de naam geeft, een voorbeeld is voor de andere beken in Hengelo. Zo zouden alle beken binnen de ecologische hoofdstructuur er uit moeten gaan zien.

In elk geval is ons duidelijk geworden dat er in de stad het nodige valt te zien en ook te verbeteren. Daar zullen we het ook met de wethouder over hebben.

Namens het bestuur,

Jan Zwienenberg

Tijdens de laatste excursie zagen we deze mooie knopgal op een hazelaar.

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de **Boerhaavelaan te Hengelo** op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Indien van toepassing wordt ook het **verzamelpunt ter plekke** aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen (dit is op eigen risico bij het evt. niet doorgaan van de excursie).

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het Buurhuis "t Lansink" aan de Twijnstraat 8 te Hengelo.

Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Lezingen afd. Enschede

De lezingen van de afd. Enschede vinden plaats in het museum `de TwentseWelle` te Enschede

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zondag 07 september 2014	Excursie: Ottershagen en Bergvennen
Zondag 21 september 2014	Excursie: Haaksbergerveen
Zaterdag 27 september 2014	Schoningswerk: Bentelerheide
Zaterdag 04 oktober 2014	Excursie: Ommen
Zaterdag 11 oktober 2014	Schoningswerk: Bentelerheide
Zondag 19 oktober 2014	Excursie: Bentheimerwald

Excursie: Ottershagen en Bergvennen

Datum : Zondag 07 september 2014
Thema : Vogels
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong (06-55324290)

De `Ottershagen` ligt tussen Lattrop en Tilligte. Dit gebied is aangekocht door Vereniging Natuurmonumenten. het is ongeveer 50 ha groot. Ottershagen is een zeer belangrijk natuurgebied voor broedende weidevogels. Voor kritische weidevogelsoorten heeft dit gebied een aantrekkingskracht. Tot de broedvogels behoren de volgende soorten: grutto, tureluur, kievit, slobeend, krakeend, scholekster, wintertaling, zomertaling, kleine plevier, kuifeend, dodaars, kwartel, watersnip, grauwe gans, knobbelzwaan, bergeend, wilde eend, gele kwikstaart, witte kwikstaart, veldleeuwerik, graspieper, grote gele kwikstaart, grasmus, steenuil, kerkuil, torenvalk, buizerd.

In de wintermaanden verblijven hier met regelmaat grote groepen grauwe ganzen, rietganzen en knobbelzwanen.

Witte kwikstaart

Het reservaat de `Bergvennen` bestaat uit een plaatselijk licht glooiend heideterrein, waarin zich enkele vennen bevinden. In het zuidoosten ligt, tegen de Duitse grens, een oud grove dennenbos. Ook het noordelijke gedeelte van het reservaat is voor een deel begroeid met dennen en berk; we treffen echter ook nog een wilgenbegroeiing aan op de lagere plaatsen, de maten genaamd. Hier vinden we belangrijke schraallandvegetaties. In

het centrale deel van het reservaat liggen de meeste vennen. Deze ondiepe vennen behouden hun water door een opmerkelijke samenstelling van de bodem.

De vennen zijn van oorsprong voedselarm. Een enkel ven heeft nog de karakteristieke door golfslag veroorzaakte zandige oever.

Hier komen nog de zeldzame vertegenwoordigers van het oeverkruidverbond voor zoals waterlobelia en oeverkruid.

Boompieper

Als broedvogels treffen we hier aan: wilde eend, kuifeend, dodaars, tafeleend, meerkoet, waterral, waterhoen, wulp, tureluur, rietgors, boompieper, geelgors, diverse mezen, wintertaling, buizerd, torenvalk, grote bonte specht, kleine karekiet en goudvink.

Doortrekkende en pleisterende vogelsoorten zijn: watersnip, slobeend, bokje, zomertaling, boomvalk, bruine kiekendief, goudplevier, houtsnip, grutto, witgatje, oeverloper, groenpootruiter, kemphaan, zwarte stern, bergeend, blauwe reiger, witooggeend, bosruiter, graspieper, witte en gele kwikstaart, tapuit, boomleeuwerik en klapekster.

Verder treffen we hier nog aan de heikikker, groene en bruine kikker en de levendbarende hagedis. Voorts belangrijk vanwege de grote aantallen libellen en vlinders waaronder gentiaanblauwtje en zilveren maan.

Zilveren maan

Verzamelpunt: de Kerspelweg (zijweg van de Ottershagenweg) enkele honderden meters inrijden tot de kijkhut.

Excursie: Haaksbergerveen

Datum : Zondag 21 september 2014

Thema : Hoogveen

Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)

Duur : Ochtend

Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Dit keer gaan we een wandeling maken door het Stobbenveen en het Ammeloer Venn. Het tegen de Duitse grens aanliggende Stobbenveen bestaat uit fraaie veenputten met veenruggen. Het veen dankt haar naam aan de boomstobben die bij de vervening van het gebied zijn gevonden. De wandeling gaat over de op de grens liggende veenrug die als dijk functioneert. We steken vervolgens de grens over om het aangrenzende Ammeloer Venn te bezoeken. Dit gebied van ongeveer 70 hectare groot bestaat uit een afwisseling van natte graslanden met poelen, berkenbosjes en veen. Bij het Luntener Wald (met grove dennenbos) steken we de grens weer over om terug te keren naar het vertrekpunt.

Verzamelpunt: de parkeerplaats aan het eind van de Wennewicksweg. Wij verwachten hier om 09.30 uur te zijn.

Excursie: Ommen

Datum : Zaterdag 04 oktober 2014
Thema : Regge herstelproject
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

Voor de vierde Regge excursie, de laatste gaan we naar de monding. Helaas is het niet mogelijk om dichtbij de monding, daar waar de Regge in de Vecht stroomt te komen.

We beginnen de excursie op de parkeerplaats van de Besthemermolen met een informatiecentrum. Vanaf daar lopen we naar Het onderland.

Dit deel was één van de eerste Regge projecten dat in 2006/7 gereed is gekomen. Het project is samen met Staatsbosbeheer uitgevoerd.

Het onderland is nu een hooiland dat tussen de Regge en de zandrug, de Wolfskuil in ligt. Omdat we wat laat in het jaar zijn hopen we dat we verschillende doortrekkers te zien zullen krijgen.

Blauwe reiger

Qua vegetatie is er altijd wel wat te beleven. Mogelijk zien we nog wat najaarsbloei. Hierna gaan we over de fietsbrug van Giethmen en komen in het gebied de Stobben.

Dit agrarisch gebied wordt heringericht dat onder het landinrichtingsproject Damsholte valt. Hierna gaan we over de Laarbrug weer terug. Eerst weer een stukje langs de Regge en daarna door een bos met droge Reggearmen.

Al met al genoeg elementen voor een aantrekkelijke excursie.

Verzamelpunt: de parkeerplaats Besthemermolen bij Ommen. We zullen daar om plm. 10.00 uur zijn.

Excursie: Bentheimerwald

Datum : Zondag 19 oktober 2014
Thema : Paddenstoelen
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

Dit jaar gaat de paddenstoelen excursie naar het Bentheimerwald. Zoals we weten is het Bentheimerwald een rijk paddenstoelen bos. Het is een oud loofbos op vochtige en voedselrijke bodem. Door sommigen als oerbos/wald genoemd. Dit vind ik wat overdreven. Het is wel een oud bos met het nodige dood hout. Hier en daar treffen we ook wat naaldhout aan. Het zijn wel de ingrediënten voor een soortenrijke paddenstoel excursie. In het verleden hebben we het Bentheimerwald ook aantal keren bezocht om zijn bijzondere soorten paddenstoelen. Elke keer kwamen we weer nieuwe soorten tegen.

Verzamelpunt: de parkeerplaats van het Kuuroord. We zullen daar om plm 9.45 uur zijn.

Amathistzwam

Holsteelboleet

Vliegenwam

Parelamaniet

Verslag excursie: Silberberg

Datum : Zondag 08 juni 2014
Thema : Kalkflora
Deelnemers : 8
Leiding : Bert Oude Egbrink (074-2434340)
Weer : Bewolkt

Met twee auto's, met in totaal 8 personen reden we richting Silberberg. Helaas was er een behoorlijke Umleitung zodat we wat later dan gepland aan de zuidkant van de Silberberg parkeerden. We hadden net 100 meter gelopen toen er een flink buitje op ons neerdaalde. Gelukkig werd het weer droog toen we bij het orchideeënrijke kalkgrasland gebied arriveerden. Een deel van het gebied was uitgerasterd.

Bijenorchis (foto Laurens van Run)

Hier liepen schapen die worden ingezet voor het beheer. Aldaar zijn we dik 2 uur aan het botaniseren geweest en een hele lijst aan waarnemingen bij elkaar gesprokkeld.

Naast de gebruikelijk orchideeën zagen we ook het knikkend parelgras, een grassoort die bij ons niet voorkomt.

Ook gevinde- en boskortsteel, tandjesgras, klein fakkелgras, fraai hertshooi en, bosbingelkruid zijn soorten die je in Twente niet vaak tijdens excursies ziet.

Zinkveldmuur (foto Laurens van Run)

Voordat we terugliepen naar de auto's hebben we bij een forse kuil nog zinkveldmuur en zinkboerenkers gevonden hetgeen wijst op de aanwezigheid van zware metalen in de bodem.

Van de Silberberg zijn we naar de bekende gebiedjes bij Lengerich gereden. Onderweg een geweldige hoosbui maar toen we bij de parkeerplek arriveerden was de zon er al weer bij. Eerst zijn we door het bos naar beneden gelopen op zoek naar het kalkmoerasje. Helaas was dit vrijwel volledig ontwaterd.

Van de voorheen aanwezige planten zoals vetblad, koppies, breed wollegras en moerasorchis e.d. vonden we niets meer terug. Weet iemand wat hier gebeurd is? Wel vonden we leuke andere soorten. Naast bosorchis, eenbloemig parelgras en bevertjes stonden er zeker nog een tweetal andere orchissen, helaas vegetatief of nog geheel in knop dus voor ons niet op naam te brengen.

Bosorchis (foto Laurens van Run)

Wellicht zijn het moeraswespenorchissen en grote muggenorchissen, soorten die we hier vroeger ook vonden. Verrassend was een groot aantal addertongen.

Dit leuke varentje kwam in de soortenlijsten van voorgaande excursiejaren (2003 en 2009) niet voor. Terug bij de auto's besloten we nog een kort bezoekje te brengen aan het kalkgrasland in de oude steengroeve aan de overkant van de weg. Hier vonden we de gebruikelijke orchideeën zoals vliegenorchis, bijenorchis, grote keverorchis, soldaatje en het prachtige hondskruid.

Hondskruid (foto Laurens van Run)

Omstreeks 16.30 uur vertrokken we moe maar tevreden naar Hengelo. De heer Jan Slagers van de afdeling Vriezenveen was één van de deelnemers aan de excursie. Op zijn website kunt u foto's vinden van de excursie.

Waargenomen soorten

Vogels

Boompieper	Geelgors
Groene Specht	Houtduif
Huisemus	Kauw
Merel	Spreeuw
Vink	Witte Kwikstaart

Planten & Mossen

Aarddistel	Addertong
Akkerkers	Beekpunge
Beemdhaver	Beemdkroon
Beemdlangbloem	Bergdravik
Berghertshooi	Bergnachtsorchis
Bevertjes	Bijvoet
Blaassilene	Blauwe bosbes
Blauwe zegge	Bleek bosvogeltje
Bloedzuring	Bochtige klaver
Bonte luzerne	Bosaardbei
Bosandoorn	Bosanemooon
Bosbingelkruid	Bosereprijs
Bosgierstgras	Bosklit
Boskortsteel	Bosorchis
Bosrank	Boszegge
Brede wespenorchis	Bruinrode wespenorchis
Cipreswolfsmelk	Dalkruid
Daslook	Dauwbraam x Framboos
Donkersporig bosviooltje	Donzige klit
Driedistel	Duifkruid
Echt duizendguldenkruid	Eenbloemig parelgras
Egelantier	Fijn schapengras
Fraai hertshooi	Geel nagelkruid
Geelhartje	Gelderse roos
Gestreepte witbol	Gevinde kortsteel
Gevlekte aronskelk	Gewone agrimonie
Gewone berenklauw	Gewone brunel
Gewone rolklaver	Gewone vleugeltjesbloem
Gewoon reukgras	Gewoon robertskruid
Glad walstro	Glanshaver
Grauwe wilg	Groene bermzegge
Groot heksenkruid	Groot nagelkruid
Grote brandnetel	Grote keverorchis
Grote muggenorchis	Haagbeuk
Heelkruid	Heggenwikke

Hertsmunt	Hokjespeul
Hondspeterselie	Hopklaver
Hulst	Japane duizendknoop
Jeneverbes	Kale jonker
Kaneelroos	Kattendoorn
Klein fakkelgras	Klein springzaad
Kleine bevernel	Kleine leeuwentang
Kleine pimpernel	Kleine steentijm
Knikkend parelgras	Knolboterbloem
Knopig helmkruid	Kruldistel
Lieievrouwbedstro	Maarts viooltje
Mannetjesereprijs	Moeraswespenorchis
Moesdistel	Muizenoor
Muurhavikskruid	Muursla
Pastinaak	Peen
Puntwederik	Ratelpopulier
Reuzenbalsemien	Ringelwikke
Rode klaver	Rode kornoelje
Rood zwenkgras	Ruig klokje
Ruige weegbree	Ruwe dravik
Schermhavikskruid	Slipbladige ooievaarsbek
Soldaatje	Spaanse aak
Spaanse ruiter	Speerdistel
Stekelbrem	Stijve ogentroost
Struikhei	Tandjesgras
Tengere zandmuur	Tormentil
Tweestijlige meidoorn	Veldlathyrus
Verfbrem	Vijfvingerkruid
Viltig kruiskruid	Vliegenorchis
Vogelnestje	Vogelwikke
Walnoot	Watermuur
Wegdistel	Welriekende nachtorchis
Wilde liguster	Wilde lijsterbes
Witte els	Witte klaver
Wollige munt	Zachte dravik
Zegroene rus	Zegroene zegge
Zinkboerenkers	Zinkveldmuur
Zomerfijnstraal	Zuurbes
Zwarte den	
Paddenstoelen	
Elfenwasplaat	
Overig	
Gewone wegslak	
Insecten	
Groot dikkopje	Hooibeestje
Hoornaar	Huismoeder
Icarusblauwtje	Kleine vos
Mi-vlinder	

Bruinrode wespenorchis (foto Laurens van Run)

Verlag excursie: Wildernis

Datum : Zondag 22 juni 2014
Thema : Natuurbeleving
Deelnemers : 9
Leiding : Harry de Jong
Weer : Bewolkt

Met 9 personen vertrokken we vanaf de parkeerplaats bij boomkweker Menkenhorst. Na een paar honderd meter, langs de kant van de zandweg, zagen we een vrouwtje Muurhagedis. Op deze plek zit al ruim 10 jaar een kleine populatie muurhagedissen van ongeveer 15 exemplaren. Deze zijn waarschijnlijk met een bomentransport van Menkehorst hier terechtgekomen. Ondanks strenge winters weet deze populatie zich toch te handhaven.

Muurhagedis

De tocht ging verder door een mooi bosgebiedje waarbij we toch nog vrij veel vogels hoorden zingen. Na het oversteken van de Haverrietweg liepen we langs een dubbele bomenlaan bestaande uit beuken.

Vervolgens namen we een smal bosweggetje waarlangs Sierlijke woudbraam (*Rubus pedemontanus*) groeide.

Sierlijke woudbraam

Het laatste gedeelte van het pad liep langs de fraai meanderende Wiedicksbeek.

Hier vonden we Roze winterpostelein en Boswederik op de oevers. Aan het eind nog een plekje met Boszegge. Vlak voor ons stak een Rosse woelmuis het pad over en liet zich even goed zien. Op de terugweg, langs het Sterrenbos, nog wat gestruind langs de kant van een fraai weilje. Hier vlogen vele bonte zandoogjes rond en vonden we een aantal gevlekte orchissen.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenwaluw	Boomklever
Gierzwaluw	Goudvink
Groene Specht	Houtduif
Merel	Roodborst
Tijftjaf	Tuinfluit
Vink	Wilde Eend
Winterkoning	Zanglijster
Zwarte Kraai	Zwartkop

Planten & Mossen

Adelaarsvaren	Akkerhoornbloem
Akkerkool	Bastaardduizendknoop
Beekpunge	Beuk
Blauw glidkruid	Blauwe bosbes
Bleeksporig bosviooltje	Bochtige smele
Bosandoorn	Boshavikskruid
Bosveldkers	Boswederik
Boszegge	Brede stekelvaren
Dagkoekoeksbloem	Dalkruid
Douglasspar	Echte kamille
Echte valerian	Engels raaigras
Europese lariks	Fluitenkruid
Framboos	Geel nagelkruid
Gevlekte orchis	Gewone braam
Gewone brunel	Gewone dophei
Gewone melkdistel	Gewone vlier
Gewone Vuilboom	Gewoon biggenkruid
Gewoon langbaardgras	Gewoon reukgras
Gewoon Robertskruid	Gewoon struisgras
Gewoon varkensgras	Grasmuur
Groot heksenkruid	Grote brandnetel
Grote muur	Grove den
Hazelaar	Hazenpootje
Heermoes	Holpijp
Hulst	IJle zegge
Kale jonker	Kantig hertshooi
Klein springzaad	Knopig helmkruid
Kruipend zenegroen	Kweek
Liesgras	Mannetjesvaren
Mansbloed	Oosterse beuk
Penningkruid	Pijpenstrootje
Pontische rododendron	Rankende helmbloem
Reuzenbalsemien	Ridderzuring
Rietgras	Rode klaver
Roze winterpostelein	Ruige veldbies
Ruwe berk	Sierlijke Woudbraam
Sint-Janskruid	Sleedoorn
Speerdistel	Struikhei
Tamme kastanje	Taxus
Tengere rus	Timoteegras
Tormentil	Vlasbekje
Wijfjesvaren	Wilde gagel
Wilde lijsterbes	Witte klaver
Witte klaverzuring	Zomereik

Paddenstoelen

Heksenboter

Overig

Bruine Kikker	Muurhagedis
Rosse Woelmuis	

Insecten

Azuurwaterjuffer	Bont Zandoogje
Bruin Zandoogje	Klein Geaderd Witje
Kleine Vos	

Verslag excursie: Schuilenburg

Datum : Zondag 06 juli 2014
Thema : Regge herstelproject
Deelnemers : 8
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Zon

Na een bijzondere voetbalavond (Nederland- Costa Rica) waren de 8 deelnemers vroeg opgestaan voor de Regge excursie. De excursie begon vanaf de parkeerplaats bij Schuilenburg. Deze voormalige burcht of vesting ligt op een verhoging, een rivierduin op een strategisch punt aan de Regge. Vanaf dit punt werden goederen uit Twente overgeladen op platbodems, zompen voor handel met Holland en Friesland.

De bedoeling van de excursie was om het herstelproject van de Midden-Regge te bekijken. Het eerste deel van de wandeling ging langs de Regge dat niet is veranderd. De oever is steil en de loop van de rivier is behoorlijk recht. De overkant is veranderd. Hier en daar zijn er inhammen gemaakt en de oever loopt geleidelijk af. Hier krijg je meer een natuurlijk karakter. De ontstaande situatie is ideaal voor de watervogels. We zagen een paar futen en meerkoeten op het water en er vloog een visdiefje over. Iets verder op de oever stond een ooievaarsnest op een paal. Met de verrekijker kon je zien dat er twee jongen op het nest zaten die op het punt van uitvliegen stonden.

Ooievaar

Op de kant vonden we resten van een dode kraai liggen. Eerst dachten we dat deze door iemand is geschoten, maar door de pennen te bekijken zagen we dat ze afgebeten waren. Vermoedelijk door een vos. Op het water stonden de Gele plomp en Witte waterlelie volop in bloei. Dichter bij de kant dreef Klein kroos en Veelwortelig kroos. Andries wilde ons het verschil even laten zien. Hierbij gleed hij bijna de Regge in. Gelukkig bleef schade beperkt tot één natte voet. Langs de oever stonden Kattenstaart, Bitterzoet en Moerasandoorn volop in bloei. Als je niet beter weet, lijken de Moerasandoorn op orchideeën. Even verderop kon je goed zien hoe de loop van de Regge is veranderd. Extra bochten zijn

gemaakt en er zijn overstromingsgebieden gecreëerd. Hierdoor zijn er plas-dras gebieden ontstaan waar vogels zich thuis zullen voelen. Hoewel de gebieden zijn ingezaaid moet de vegetatie zich nog verder ontwikkelen. Hier en daar kleurt de oever van de Regge blauw van Moeras-vergeet-mij-nietjes.

Enkele stukken zijn nog niet zo langgeleden gereed gekomen. Vorig jaar waren deze nog in gebruik als weide. Hier en daar zijn er ook akkertjes aangelegd en ingezaaid met Rogge. Hierin zag je blauwe plekken met Korenbloemen. De Geelgorzen voelden zich ook goed thuis in de deze akkers. Tijdens de wandeling kwamen we verschillende soorten vlinders tegen. Zoals: Bontzandoogje, Zwartspriddikkopje, Grootdikkopje en Klein vuurvlindertje. In een van de moerasjes vonden we nog bloeiend Kikkerbeet. Het blad lijkt veel op de Watergentiaan die we ook hebben gezien. Bij de fietsbrug hebben we even gepauzeerd en een kopje koffie gedronken. Hierna zijn we naar een bijzonder stukje droge heide gegaan. Langs het pad stonden de Zandblauwtjes massaal in bloei. Geweldig! Naast hier en daar plukken van Echte gulden roede. Ook waren er vele plekken met Grote wolfsklauw. Kleine wolfsklauw stond in een klein hoekje.

Kleine wolfsklauw

Helemaal achterin stond op een natte strook Moeraswolfsklauw. Allemaal in bloei. Dit plekje, niet groter dan een postzegel is uniek voor Nederland.

Drie soorten wolfsklauw zo dicht bij elkaar. Naast deze bijzondere soorten stond er ook nog Klein viltkruid en Stekelbrem.

Hierna zijn we via een onduidelijk pad richting Schuilenburg gegaan. Door de veranderingen is de oorspronkelijke wandelroute verlegd. We moesten over en onder het schrikdraad (zonder stroom) heen en kwamen op een nieuw aangelegd fietspad terecht. Bij Schuilenburg hebben we de ruïne en het haventje nog bekeken. Tegen twee uur waren we, na een mooie en afwisselende excursie weer terug in Hengelo.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger	Boerenzwaluw
Bosrietzanger	Buizerd
Fazant	Fuut
Gaai	Geelgors
Gele Kwikstaart	Grasmus
Grauwe Gans	Groene Specht
Groenling	Holenduif
Houtduif	Huismus
Huiszwaluw	Kauw
Kievit	Kleine Karekiet
Kneu	Knobbelzwaan
Kokmeeuw	Koolmees
Meerkoet	Merel
Ooievaar	Roodborsttapuit
Spreeuw	Tjiftjaf
Torenavalk	Tuinfluit
Turkse Tortel	Vink
Visdief	Wilde Eend
Zanglijster	Zwarte Kraai
Zwartkop	

Planten & Mossen

Akkerdistel	Akkerviooltje
Beklierde duizendknoop	Biezenknoppen
Bijvoet	Bitterzoet
Blauw glidkruid	Bochtige smele
Boerenwormkruid	Borstelbies
Bosbies	Boskruiskruid
Brem	Dagkoekoeksbloem
Dicht havikskruid	Driekleurig viooltje
Duizendblad	Dwergviltkruid
Echte guldenroede	Echte kamille
Echte valeriaan	Egelboterbloem

Fijn schapengras	Geel nagelkruid
Geknikte vossenstaart	Gele ganzenbloem
Gele plomp	Geoorde wilg
Geplooide stokbraam	Gestreepte greppelrus
Gestreepte witbol	Gewone engelwortel
Gewone hoornbloem	Gewone spurrie
Gewoon biggenkruid	Gladder witbol
Glanshaver	Grasmuur
Greppelrus	Grote egelskop
Grote kattenstaart	Grote klapproos
Grote teunisbloem	Grote waterweegbree
Grote wederik	Grote wolfsklauw
Harig wilgenroosje	Heermoes
Hoog struisgras	Hopklaver
Inkarnaatklaver	Kale jonker
Kikkerbeet	Kleefkruid
Klein kroos	Klein vogelpootje
Kleine egelskop	Kleine klaver
Kleine ooievaarsbek	Kleine wolfsklauw
Knikkend tandzaad	Knoopkruid
Koninginnekruid	Korenbloem
Krabbenscheer	Kransmunt
Kruipende boterbloem	Kweek
Liesgras	Middelste teunisbloem
Moerasandoorn	Moerasdroogbloem
Moerasrolklaver	Moerasvergeet-mij-nietje
Moeraswolfsklauw	Muizenoor
Muskuskaasjeskruid	Penningkruid
Pijlkruid	Pilzegge
Pitrus	Ratelpopulier
Reukeloze kamille	Reuzenbalsemien
Ringelwikke	Rode klaver
Rode schijnspurrie	Schapenzuring
Scherpe boterbloem	Schildereprijs
Sint-Janskruid	Speerdistel
Stekelbrem	Struikhei
Veelwortelig kroos	Veenwortel
Veerdelig tandzaad	Veldrus
Veldzuring	Vogelwikke
Watergentiaan	Waterpeper
Waterpostelein	Watertorkruid
Waterzuring	Wilde lijsterbes
Wilgenroosje	Witte klaver
Witte waterkers	Witte waterlelie
Zachte duizendknoop	Zandblauwtje
Zandzegge	Zilver schoon
Zomereik	Zomprus
Zompvergeet-mij-nietje	Zwart tandzaad

Overig

Europese Haas	Poelkikker
Ree	

Insecten

Atalanta	Azuurwaterjuffer
Blauwe Breedscheenjuffer	Bont Zandoogje
Boomblauwtje	Bruin Zandoogje
Elzenhaantje	Gehakkelde Aurelia
Gewone Oeverlibel	Groot dikkopje
Groot dikkopje	Klein Geaderd Witje
Klein Koolwitje	Kleine Vos
Kleine Vuurvlinder	Koevinkje
Landkaartje	Lantaartje
Oranje Luzernevlinder	Platbuik
Pluimvoetbij	Tweestippelig Lieveheersbeestje
Weidebeekjuffer	Zwartspriddikkopje

Verslag excursie: Bentheimerberg

Datum : Zondag 27 juli 2014
Thema : Natuurbeleving
Deelnemers : 3
Leiding : Harry de Jong
Weer : Bewolkt

We begonnen met wat regen onderweg, maar bij aankomst was het inmiddels droog geworden. We starten vanaf de parkeerplaats aan de voet van de Bentheimerberg bij de Franszosenbrücke. Landschappelijk gezien een mooie tocht langs diepe en verlaten zandsteengroeven.

Het bos bestaat hier voornamelijk uit droog eiken- en dennenbos.

Gezien de tijd van het jaar was het stil in het bos, we hoorden en zagen maar weinig vogels. Voornamelijk houtduiven, zwarte kraaien en boomklevers waren te horen.

De Adelaarsvarens groeiden hier tot wel 3 meter hoog. Aan de voet van de berg was het nog vrij nat, hier groeide veel Groot springzaad, Groot heksenkruid en Bosandoorn.

Ook zagen we hier een aantal kleine exemplaren van de Gewone pad en de Bruine kikker.

Vervolgens zijn we de weg naar Rheine overgestoken en hebben we een stukje van het Bentheimerwald verkend.

Dit is plantkundig gezien interessanter dan het eerdere gedeelte van de tocht.

In de brede bermen bloeiden Peen, Watermunt, Echt duizendguldenkruid en Koninginnekruid. Ook zagen we hier vele vierkante meters grond bedekt met Maagdenpalm.

De zon brak door en meteen waren de eerste vlinders aanwezig. Veel micro vlindertjes op de aanwezige schermbloemen en veel Groot- en Zwartspruetdikkopjes.

Hier zagen we ook onze eerste Keizersmantel, in Nederland een zeer zeldzame soort. Later zagen we er meer, in totaal 6 stuks, waaronder enkele afgevlagen exemplaren.

Keizersmantel

Langs het pad naast de spoorbaan groeiden verstopt in de dekking een aantal exemplaren van de Reuzenpaardenstaart.

Op de weg terug veel Bosmestkevers op de weg.

Waargenomen soorten

Vogels

Boomklever	Buizerd
Holenduif	Houtduif
Koolmees	Merel
Roodborst	Zanglijster
Zwarte Kraai	Zwarte Specht

Planten & Mossen

Beklierde duizendknoop	Dagkoekoeksbloem
Echt duizendguldenkruid	Gewone brunel
Groot heksenkruid	Groot springzaad
Grote centaurie	Heelblaadjes
Hengel	Jakobskruiskruid
Koningskaars	Peen
Reuzenpaardenstaart	Rode bosbes
Valse salie	Veelkleurig vergeet-mij-nietje
Wolfspoot	

Overig

Bruine Kikker	Gewone Pad
Levendbarende Hagedis	

Insecten

Atalanta	Bosmestkever
Bramensprinkhaan	Bruin Zandoogje
Dagpauwoog	Gamma-uil
Gewone Goudoogdaas	Groot dikkopje
Grote Keizerlibel	Icarusblauwtje
Keizersmantel	Klein Koolwitje
Kleine Vos	Koelvinkje
Landkaartje	Meidoornstippelmot
Muntvlindertje	Oranje dwergbladroller
Penseelkever	Rood Soldaatje
Wespenspin	Zuringwants
Zwartspruetdikkopje	

Zwartspruetdikkopje

Verlag excursie: Besthemerberg

Datum : Zondag 17 augustus 2014
Thema : Heide en vennen
Deelnemers : 4
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Bewolkt

Op een herfstachtige zondagmorgen hebben we met 4 personen een wandeling door de boswachterij Ommen gemaakt. We zijn vertrokken vanaf de parkeerplaats bij de Steile Oever en hebben de meertjeswandeling gelopen. Over bospaden zijn we richting de Besthemenerberg gegaan. Onderweg zagen we een geplukte dode Sperwer die mogelijk door een havik is gegrepen en een fraaie groeiplaats van Valse salie.

De Besthemenerberg, 34 meter hoog, is de meest noordelijke heuvel van de Sallandse heuvelrug. De struikhei op de berg stond prachtig in bloei. In de wegberm van een smalle weg door de heide zagen we Kruipbrem, Stekelbrem, Echte guldenroede en Grasklokje. Op een Akkerdistel zat de fraaie rups van een Zuringuil.

Zuringuil

Vanaf de berg zijn we door het met naaldbomen ingeplante voormalige stuifzandgebied naar de "meertjes" gelopen. Het gaat hier om enkele in de boswachterij gelegen vennen waarvan het Zeeserven en het Besthemenerven het fraaist zijn. De vennen liggen wat hoger in het landschap en zijn omgeven door een randwal. Het water blijft in de vennen staan door de aanwezigheid van een slecht doorlatende ijzeroerlaag in de bodem. In deze vennen zagen we Dodaarsen en Kuifeenden met jongen. Boven het Zeeserven vlogen enkele Wintertalingen. In de vennen groeit naast de Waterlelie en Gele plomp ook nog de zeldzame Veenbloembies. De Veenbloembies stond in een drijvend veenmosdek met andere begeleidende soorten als Lavendelheide, Kleine veenbes, Witte snavelbies en Ronde zonnedauw. Prachtig om te zien hoewel je er wel natte voeten voor over moest hebben. Een ander opmerkelijke soort is de Trosbosbes die hier verwilderd is. Natuurlijk hebben

we nog wat blauwe bessen geproefd. De aanwezigheid van Veldrus, Waterdrieblad en Wateraardbei bij de het Besthemenerven wijst op de invloed van grondwater. Op de terugweg hebben we nog even langs de Steile Oever gelopen. De Steile Oever is ontstaan door erosie van de langs de zuidzijde van de Besthemerberg stromende Regge. In de inmiddels dode arm onder aan de Steile oever zagen we nog de Koningsvaren en enkele fraaie pollen met Pluimzegge. Wat mij betreft was het een geslaagde excursie die meer deelnemers verdiend had.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenwaluw	Boomklever
Dodaars	Gaai
Grote Bonte Specht	Houtduif
Huiswaluw	Kuifeend
Sperwer	Torenavalk
Vink	Wilde Eend
Wintertaling	

Planten & Mossen

Akkerdistel	Biezenknoppen
Blauwe Bosbes	Bochtige Smele
Brem	Duizendblad
Echte Guldenroede	Eenarig Wollegras
Egelantier	Gele Plomp
Gewone Dophei	Gewone Hennepnetel
Gewone Rolklover	Gewoon Biggenkruid
Grasklokje	Jeneverbes
Kikkerbeet	Kleine Veenbes
Knoopkruid	Koningsvaren
Kraaihei	Kruipbrem
Lavendelhei	Liggend Walstro
Mannetjesereprijs	Muizenoor
Muursla	Penningkruid
Pitrus	Pluimzegge
Ronde Zonnedauw	Sint-Janskruid
Stekelbrem	Stijve Zegge
Struikhei	Tandjesgras
Trekrus	Trosbosbes
Valse Salie	Veenbloembies
Veldrus	Vlasbekje
Wateraardbei	Waterdrieblad
Waterpeper	Wijffjesvaren
Witte Snavelbies	Witte Waterlelie

Paddenstoelen

Braakrussula	Cantharel Sp.
Dikrandtonderzwam	Echte Tonderzwam
Gele Aardappelbovist	Kleverig Koraalzwammetje
Parelamaniet	Roodbruine Slanke Amaniet
Roodgerande Houtzwam	Vermiljoenhoutzwam

Overig

Europese Mol	Ree
--------------	-----

Insecten

Appeltak	Azuurwaterjuffer
Bruinrode Heidelibel	Gewone Pantserjuffer
Kale Rode Bosmier	Mierenleeuw
Waterleliemotje	Zuringuil

Schoningswerk Bentelerheide

De grootschalige werkzaamheden rond de Bentelerheide voor het omzetten van de agrarische percelen naar meer natuur zijn eind vorig jaar afgerond. Dit wil niet zeggen dat we klaar zijn. Het voorzetten van het kleinschalige schoningswerk is een goede aanvulling om het project te laten slagen. Daarom gaan we gewoon door met het verwijderen van opslag van Berk, Lijsterbes en Vuilboom. Na een half jaar sta je versteld hoe snel de opslag weer uitloopt. Volhouden is het enige om de opslag onder controle te krijgen.

Daarom zetten we op **zaterdag 27 sept** en op **11 okt** de werkzaamheden voort. Op de eerste zaterdag zullen we bekijken wat allemaal is gebeurd rond de Bentelerheide.

Diegene die wil en kan helpen is van harte welkom. Snoeizaag, snoeischaar en takkenschaar graag meenemen. Het is raadzaam om werkhandschoenen en laarzen aan te doen. We schonen van 09.30 tot 12.00 uur.

Verzamelpunt is het toegangshek aan de Gorsveldweg, kruising Drekkersweg.

Wytze Boersma telefoon (074) 3762711

Natuurcursus - Hoe de natuur overwintert

Elk najaar gebeurt het opnieuw. Het lijkt zo normaal dat we ons niet echt realiseren dat zich in de herfst een hoogst wonderlijk fenomeen voltrekt in onze omgeving. De natuur (planten en bomen en ook de dierenwereld) bereidt zich voor op de winter die nog moet komen.

Hoe wordt dat aangestuurd: door temperatuur, licht? En hoe werkt dat dan uit in een plant of dier? Anders gezegd – welke processen spelen daar?

Al deze vragen komen aan bod in de natuurcursus die dit najaar door de KNNV, IVN en Nivon cursusgroep KIN wordt gegeven. Om het compleet te maken komen we dan volgend voorjaar met een cursus hoe de natuur zich weer opmaakt voor de naderende zomer.

Maar noteer nu alvast (en opgeven mag ook) de maandagavonden: 20 en 27 oktober en 3 november. Opgave en informatie bij Marjo Mulder, tel. (074) 2773273 of per e-mail: marjomulder@home.nl.

Chinese vleugelnoot

Chinese vleugelnoot (*Pterocarya stenoptera*): een zeldzame vleugelnoot.

In het voorjaar 2013 hebben wij samen met Kees van 't Hoff het bomenbestand bij het Tichelwerk gecontroleerd. Het achterliggende doel was het samenstellen van een bomenwandeling voor de scholen die daar gevestigd zijn.

Aan de zijde van de Montessorischool staat dicht bij een viertal witte paardenkastanjes een jonge vleugelnoot (foto 2). We vonden het blad toen wat aan de kleine kant en besloten toen dat we hier op een later tijdstip opnieuw naar moesten kijken.

De bladgrootte week duidelijk af van het mooie exemplaar aan de zijde van de M.A. de Ruyterstraat (zie foto 1).

Foto 1. *Kaukasische vleugelnoot*

Bij het uitzetten van de fietstochten door Hengelo (juli 2014) kwamen we er langs en zijn opnieuw gaan kijken.

Het blad was nog steeds kleiner, de bladspil was geveerd en de vruchten waren anders gevormd dan die van de Kaukasische of gewone vleugelnoot (*Pterocarya fraxinifolia*).

De flora's moesten uitkomst bieden. De determinatie had Chinese vleugelnoot (*Pterocarya stenoptera*) als resultaat.

Foto 2. *Chinese vleugelnoot op Tichelwerk.*

De belangrijkste verschillen met de Kaukasische vleugelnoot zijn dus de gevleugelde bladspil (foto 3) en anders gevormde vleugels van de nootjes (foto 4). De katjes, waaraan de vruchten zitten, zijn ook beduidend korter (15-20 cm) dan die van de Kaukasische vleugelnoot (30-45 cm).

Foto 3. Gevleugelde bladspil

Foto 4. Boven vruchten Kaukasische vleugelnoot en onder vruchten Chinese vleugelnoot

De Chinese vleugelnoot vormt, in tegenstelling tot de Kaukasische vleugelnoot geen wortelopslag. Deze vleugelnoot komt uit China en wordt daar als straatboom aangeplant. De flora's verschillen in hun mening over de winterhardheid. Het exemplaar op het Tichelwerk heeft daar geen last van gehad.

Uit gegevens van de gemeente blijkt dat deze in 2001 samen met een Kaukasische vleugelnoot, iets verderop, daar is aangeplant.

Er is nog een vleugelnoot met een gevleugelde bladspil namelijk de kruising van beide vleugelnoten. Dit is *Pterocarya x rehderiana*. Deze kruising staat op de botanische tuin de Uithof in Utrecht. Zowel de bladonderzijde als de vleugels van de noot zijn anders als die van de Chinese vleugelnoot.

In een later artikel zullen we de verschillen tussen de diverse vleugelnoten, die in Twente te vinden, zijn op een rijtje zetten.

Dan zullen we ook aandacht besteden aan de mooie (naakte) knoppen.

Conclusie en aanbevelingen.

Volgens de relevante Duitse en Nederlandse flora's is de Chinese vleugelnoot een boom die maar zeer zelden aangeplant is. Wij stellen daarom voor dat deze op de gemeentelijke lijst van dendrologische waardevolle bomen komt. Mede omdat de soort ook geen wortelopslag vormt zou er best nog meer exemplaren bij mogen komen.

Een exemplaar met een lage stamvertakking, zoals op de botanische tuin in Hamburg wordt dan een investering voor de toekomst.

Foto 5. Chinese vleugelnoot op Botanische tuin Hamburg.

Gerrit Haverkamp en Jan Zwienenberg

Augustus 2014.